बालश्रम विरुद्ध विश्व दिवस २०१४

बालश्रम प्रयोग नगरौ : यो सामाजिक तथा कानूनी अपराध हो

बालश्रम आधुनिक दासताको स्वरुप हो । आज पनि बिश्वमा १६ करोड ८० लाख बालबालिकाहरु श्रमरुपी नरकमा बाँच्न बाध्य छन् । एक्काइसौं सताब्दीको आधुनिक युगमा पनि शिक्षा, स्वास्थ्य र आधारभूत अधिकारबाट वञ्चित गरि बालबालिकाहरुलाई श्रमिकको रुपमा प्रयोग गरिरहनु सम्पूर्ण विश्वको लागि लज्जाको विषय बन्न पुगेको छ ।

श्रमशक्ति सर्वेक्षण, २०६६ अनुसार नेपालमा १६ लाख बालबालिकाहरु श्रमिकको रुपमा कार्य गर्न बाध्य छन् । तीमध्ये ६ लाख २१ हजार बालबालिका जोखिमयुक्त श्रममा रहेका छन् । अध्ययनका आधारमा नेपालमा रहेका धेरै बालश्रमिकहरु अनौपचारिक क्षेत्रको श्रममा संलग्न भएको पाइएको छ । जसअनुसार बालबालिकाहरु कृषि, घरेलु, भरिया, इटा भट्टा , खानी, चिया-पसल र सडकमा छन् । नेपालमा श्रममा संलग्न भएका १६ लाख बालबालिकाहरुमध्ये करिब ९ लाख बालिकाहरु तथा ७ लाख बालकहरु रहेका छन् । यसमध्ये पनि २४.७ प्रतिशत (३ लाख ९५ हजार) ५ देखि ९ बर्ष उमेर समूहका, ५१.३ प्रतिशत (८ लाख २१ हजार) १० देखि १४ बर्ष उमेर समूहका तथा २४ प्रतिशत (३ लाख ८३ हजार) श्रमिक बालबालिकाहरु १५ देखि १७ बर्ष उमेर समूहका रहेका छन् ।

बालश्रम विरुद्ध विश्व दिवस

बालश्रम विरुद्ध विश्व दिवस संसारभरि नै सन् २००२ देखि मनाउन सुरुवात गरिएको हो । निकृष्ट प्रकारको बालश्रमविरुद्द अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनको महासन्धि १८२ र श्रममा संलग्न हुने न्युनतम उमेर सम्बन्धी महासन्धि १३८ लाई अनुमोदन गरेको स्मरणमा हरेक वर्ष १२ जुनलाई बालश्रमविरुद्धको विश्व दिवसको रुपमा विश्वभरि नै मनाइने गरिन्छ । यसै सन्दर्भमा विगत वर्षहरु झैं यस वर्ष पनि १२ जून लाई "Extend social Protection: Combat child labor " भन्ने नाराका साथ १३ औं बालश्रम विरुद्ध विश्व दिवस संसार भरि नै मनाइदैंछ । हामी पनि १२ जून लाई नेपालबाट बालश्रमलाई अन्त्य गर्ने प्रतिबद्धताका साथ कार्य गर्न र बालश्रम अन्त्यका लागि हातेमालो गरी अघि बढ्न आग्रह गर्दै यस दिनलाई उत्सवको रुपमा मनाउन अनुरोध गर्दछौं । यस दिनले सरकारी तथा गैरसरकारी निकाय र नागरिक समुदायलाई बालश्रम विरुद्ध आफूले गरेका काम र उपलब्धिलाई मापन गर्नलाई सचेत गराउँदछ । बालश्रम विरुद्धको अभियानमा एकजुट हुन हामी आव्हान गर्दछौं ।

बालश्रमले गरिबी बढाउछ

कतिपय अभिभावकले मिठो खान पाउँछन्, राम्रो लाउन पाउँछन् भन्ने आशामा आफ्ना बालबालिकालाई शहरमा काम गर्न पठाइने गरेको पाइन्छ । यसरी सानै उमेरमा बालबालिकाहरुलाई परिवारबाट टाढा राखेर अरुको घर, कलकारखाना, यातायात तथा अन्य क्षेत्रमा श्रममा संलग्न बालबालिकाहरु कुटपिट, हेपाइ, अत्याधिक कामगर्नु पर्ने जस्ता कारणले दु:ख पाइरहेका छन् । सानै उमेरमा बालबालिकाहरु श्रममा संलग्न हुँदा उनीहरुमा निम्न असर पर्न सक्छ :

- बालबालिकामाथि हुने दुर्व्यवहार, शोषण र हिंसाको संख्यामा बृद्धि हुन जान्छ ।
- बालबालिकाहरु यौन शोषणमा पर्छन् ।
- उमेर भन्दा बढी भारी बोक्नु पर्ने, लामो समयसम्म काम गर्नु पर्ने भएकोले स्वास्थ्य मा बाधा र दुर्घटनाले ज्यान जान पनि सक्छ ।
- बालबालिकाहरु पढ्न नपाउने, लागूपदार्थको कुलतमा फँस्ने र बेचबिखनमा पर्न सक्ने सम्भावना बढि हुन्छ ।
- समाजमा साक्षरता प्रतिशत घट्दछ ।
- रोजगारमा बालबालिकाको संलग्नताले वयष्कहरुको रोजगार खोसिने र बेरोजगारीको संख्या बढद्छ ।

बुवा आमा र परिवारले आफना छोरा-छोरी प्रतिको आफनो दायित्वलाई नभुलौं । हरेक् बालबालिकाको आफ्ना बाबुआमासंग बस्ने नैसर्गिक अधिकार छ । त्यसैले हामी अभिभावकहरुमा आफना बालबालिकाहरुलाई श्रममा संलग्न नगराउन हार्दिक अनुरोध गर्दछौ ।

बालश्रम को प्रयोग सामाजिक र कानूनी अपराध

बालबालिकालाई श्रममा लगाउनु संविधानको मर्म र कानून विपरित काम गर्नु हो । नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले कुनैपनि बालबालिकाहरुलाई कुनै किसिमको श्रम शोषण तथा दुर्व्यवहार गर्नुहुदैन भनेको छ । त्यस्तै बालबालिका संबन्धी ऐनले पनि यसलाई दण्डनीय मानेको छ ।

बालश्रम नियमित र निषेधित गर्ने ऐन २०५६ ले बालश्रम प्रयोग गरेमा निम्न कानूनी व्यवस्था गरेको छ ।

- १६ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरु लाई कुनैपनि किसिमको श्रममा संलग्न गराउन पाइँदैन ।
- कसैले पनि बालबालिकालाई ललाईफकाई, झुक्याई, डर त्रास, प्रलोभन, दवावमा पारी वा अन्य कुनै तरिकाले निजको इच्छाविरुद्ध श्रमिकको रुपमा काममा लगाउनु हुँदैन । इच्छा विपरित काममा लगाएमा १ वर्षसम्म कैद वा रु ५०,००० ।- सम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुनेछ ।
- त्यस्तै १६ भन्दा मुनिका बालबालिकालाई घरेलु श्रम जस्तो निकृष्ट प्रकारको श्रममा संलग्न गराउन बन्देज गरेको छ । यदि कसैले प्रयोग गरेमा १ बर्षसम्म कैद र रु ५००००। सम्म जरिवाना वा दुवै दण्ड र सजाय हुन्छ ।

बालबालिकाहरुलाई घर, होटल, कलकारखाना कहिं पनि काममा लगाउनु कानूनी रुपमा दण्डनीय छ । तसर्थ हामी बालबालिकालाई श्रमिकको रुपमा प्रयोग नगर्न अनुरोध गर्दछौं । यदि आफ्नो समुदाय वरपर बालश्रम भएको पाइएको छ भने शिक्षा, स्वास्थ्य र सामाजिक सुरक्षाको ग्यारेन्टीका साथ पारिवारिक पुनर्मिलनको लागि कार्यहरुको थालनी गरी कानूनी दण्ड सजायबाट जोगिनु होस् किनभने बालश्रमको प्रयोग कानूनी तथा सामाजिक रुपमा अपराध हो ।

बालश्रमको प्रयोग दण्डनीय छ : बालश्रम बन्द गरौं ।

नेपाल सरकार
श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय
श्रम विभाग
मिनभवन काठमाडौं
फोन :४१०७११७, ४१०७१९४